Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

110565

KULTUR

KRITIKK OG DEBATT

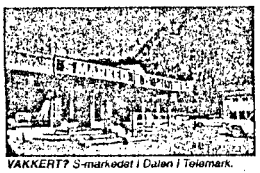

VAKKERT? S-markedet i Dalen i Telemark.

Fagert er landet?

Fagert er landet du oss gav ...

Ingen bestrider Anders Hovdens salmehyllest til Norge. Men hva har vi gjort med det fagre landet, bare siden Vestlandspresten skrev sangen i 1920?

HARRIET EIDE

Vi må ha klatret opp på det høyeste fjellet med det videste utsynet og hatt trolldomskraft i hendene da vi slengte utover samvirkelag, pølseboder, gatekjøkken, heslige leskur i de utroligste varianter, stygge ferjeleier, kjøpesentra, oppsamlingsbokser til menneskeboligbruk, bensinstasjoner osv. osv. Og da alt var på plass, drysset vi over det hele de styggeste skiltene vi fant, store og grelle og selvlysende, reklamerende for alt som kjøpes kan.

Så inviterte vi all verdens turister for å komme og se det fagre landet vårt.

■■ Forestill deg at du er japansk turist og sitter på Bergensbanen. Du skal av på Geilo og følger nøye med for å komme av i tide. Men på togstasjonen på Geilo står det (sto det?) en enorm plakat, påskrevet VG og ritmi. I trygg forvissning om at det ikke var det stasjonen het, kjører du videre.

Eller du kan komme til Haukeli, der møter du et tilsvarende om ikke verre kommerseiet krimskrams, der enda flere deltar i kampen om visuelle desibel.

Slik kunne vi fortsatt gjennom det ganske land. Og det var det arkitekt Ketil Kiran gjorde forleden kveld i sitt innledningsforedrag til debatt i Norsk Form i Oslo: «Reiselivet. En visuell katastrofe for landet?». Nå var ikke svaret like provoserende som spørsmålet, men gjennom sin lysbildereise landet over presenterte han mer enn nok hårreisende eksempler på hvor bevisstløse vi er i håndteringen av Guds gaver. Der hvor det er en vakker foss, har vi også plassert en pølsebod, selv på toppen av Galdhøpiggen finnes en kiosk. Også der attraksjonen, det være seg en bygning eller en fjelltopp, i seg selv er den beste markedsføring, har vi kluddret det til.

■■ Hvem har skylda? Næringslivet blant andre må ta sin del, det tenker ikke først og fremst estetikk. Men vi såkalte «mennene i gata» er også medskyldige. Fordi vi ikke griper inn og roper høye varsku og protestlyder når gavlen på det vakre hotellet i bygda vår ustyres med åtte stygge varianter av «spis hos oss». Når campingplassen eter seg inn på et gammelt gravsted, og kirkemuren brukes til toilbardunering. For alle småsteder, også ditt og mitt hjemsted, er åsted for turister. Og turister er vi alle. Det er en tilstand vi ibiant hensetter oss i.

Nå skriver Ketil Kiran, med støtte fra Kulturrådet, bok om det Norge turistene møter, mest som idébok om hvordan vi bedre kan ta vare på omgivelsene våre. Ikke minst er den rettet mot reiselivsnæringen selv.

Hvorfor må dere etterape det verste i amerikansk kultur? spurte en amerikaner et reiselivsmenneske.

Hvorfor gjør vi det? Når skal vi slutte å være klåfingret?

Dagens kronikk: «Verdier må skapes» Jon Sjøtveit. Side 34

Jubileet og tapernes barn

Tyskerungene har fått oppmerksomhet gjennom flere artikler nå på nyåret. Det bør også kastes lys over NS-ungene.

Hvorfor ble min egen far og mor, og mange andre i familien, heltjerteste tilhengere av Quisling og entusiastiske medlemmer av NS?

DEBATT

«Det seirende Norge har ikke søkt noen fredsprosess i eget land,» skriver Ole Wilhelm Kluver, Oslo, som trekker fram problemer barn av NS-medlemmer stadig sliter med ved 50-årsjubileet for freden.

Jeg har en følelse av at grensen mellom de krigende ikke fulgte landegrensene, men helt andre linjer dypt inne i landenes befolkning. Hvis 95 000 nordmenn ble tiltalt for landssvik, så utgjør de med barna kanskje 300 000 mennesker. Da er vi oppe i 10 % av landets befolkning, og Norge kan ikke lenger kalles et ensartet uskyldig land, isolert fra kontinentale strømninger.

Et faktum er at den 8. mai 1945 tapte nazistene, fascistene og NS. Jubileet skal feire vinnerne, og nødvendigvis må taperne males med kontrastfarger. Femti år har gått siden fredsvåren. Hvis noen håper at konflikten tilhører historien, og at borgerne har rakt hverandre hånden igjen etter alle årene, da vil jeg få opplyse om visse kompilasjoner i fredstilstanden.

Hvis en krig utkjempes av minimum to parter, må den varige freden gjenvinnes gjennom kontakt mellom de samme partene. Jeg går ut fra at det er grunntanken i det fredsdiplomati som Norge i det siste har blitt berømt for.

■■ De gamle NS-erne, som jeg kjente mange av (jeg må si det i fortid, for mor og far er døde, og de fleste av deres venner), kom aldri i dialog med de seirende. De kunne bli akseptert i etterkrigssamfunnet i den grad de holdt munn om sine politiske meninger. Mange NS-familier ble etter hvert eksperter på å holde munn, slik at ikke engang deres barn fikk høre om deres fordums ideaier. De fleste NS-barna jeg har truffet, har uttrykt mistro og fortvilelse da de ad omveier fikk vite. Fortvilelse for ikke å ha blitt tatt på alvor av sine egne foreldre. Og mistro forårsaket av taushet underbygget mistanken om skyld.

■■ Altså har ikke det seirende Norge søkt noen fredsprosess i eget land. Kanskje har man tenkt at taperne snart skal de ut? Biologisk har de helt rett, men de glemmer avkommet: arvtagerne. I 1993 skrev Eystein Eggen om sin opprørskst som sønn av en nazist-far og NS-mor. Boken har den megetsigende tittelen «Gutten fra Gimle» og er det grunnverket som hjelper vår generasjon å gå opp rest. Ingenting fra våre foreldre. Vi må i dag, uttalt av re 200 000 barn og barnebarn av NS-ere. Oss vil da samfunnet søke kontakt med, og ikke prøve å fortie. Og «Gutten fra Gimle» fikk svært mange positive omtaler i pressen (Skjønt den ble slaktet i Sentrpartiets Nord-Trøndelag, gjennom Trønder-Avisa.)

Det viser seg at hindringen for konfliktløsende åpenhet ikke er i samfunnet. Det kreves ikke lenger taushet. Foreldrenes taushet er heller ikke lenger den store hindringen. For de dør ut. Det er den selvpålagte taushet som i dag er NS-barnas største trusel. Jeg vet at noen utsetter og utsetter tidspunktet for å snakke ut. «Når jeg blir pensjonist,» sier en. «Når jeg har fått meg en skikkelig jobb,» sier en annen.

■■ Skal vi kunne forholde oss til våre egne foreldre, må vi kunne si hvem de var. Skal vi forholde oss til historien, må vi kjenne den, selv den. Et individs integritet og ståsted forutsetter oppriktighet og nærhet til verden.

Men vi har arvet både flukten, frykten og tausheten. Barna opplevde freden med sartere nerver enn foreldrene, og vår frykt er innbakt i oss, innkapslet på grunn av vår psykes oppvekstvilkår. De fleste sier derfor: Jeg skjønner at krigen er et problem for dog, men personlig har jeg lagt det stoltet bak meg.

Jeg er bange for disse tavørstider. Hva skjer med den medfødte frykten vår når klimaet blir mildere? Blir ikke vår fortid absurd å tenke på? Vi satte alle våre krefter til for å bli som tause kameleoner. Og så har vi blitt usynlige for oss selv.

■■ I dag har vi ingenting. De som ingenting har, trenger ikke noe ståsted. Kjære NS-barn – la ikke tausheten bli vår grav!

Ole Wilhelm Kluver

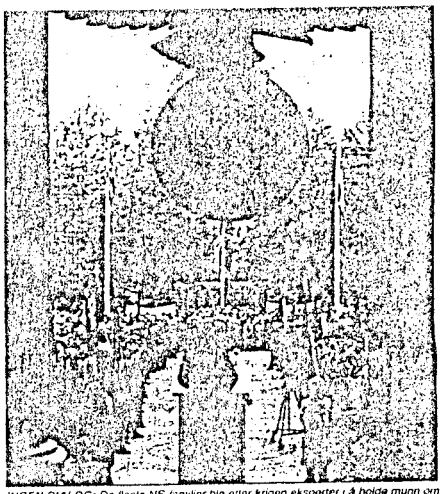

INGEN DIALOG: De fleste NS-familier ble etter krigen eksperter i å holde munn om

■ fra «Den norske nasjonalsamlingen». Pax Forlag forlida.

Ung opera-kvartett

For annet år på rad har Oslo Arts Management fått et knippe unge nordiske operatalenter til Oslo. I går kveld ga de en pent komponert forestilling – med Norden utvidet til Tyskland.

KONSERT

«Nye nordiske stemmer»
Kringkastingsorkestret m/ solister
Konserthus-serien

Både den tyske erstatteren Petra Lang og den norske sopranen Anne Mari Heimdal har allerede lang og solid erfaring – Heimdal fra store roller ved Danmarks hovedscene, men utrolig nok første gang i Norge. De mannlige gjestene, tenor Mathias Zachariassen (25) og barytonen Fredrik Zetterström (22), går fortsatt ved Operahögskolan i Stockholm. I Zachariassens sjeldne tenor «kan man formelig høre hvordan det ligger enorme reserver som bare årene kan modne. La oss inderlig håpe at han er forsiktig med stemmen.

Zachariassen skapte, sammen med Heimdal, kanskje de mest gripende øyeblikkene. Han i «Lartesiana» og «Lucia di Lammermoor», som begge ble intelligent opphygd; hun i «Turandot» og «Carmen». Ikke bare holdt hun oss fengslet fra først til sist, hun glimtet også til med en favelstolet dynamisk, en poesi som fortone true med å gå tapt i sangernes noe harde klangbilde.

Hva som gjorde at prestasjonene var flotte, men ikke alltid nådde hjerterøttene, er vanskelig å vite. Mangelen på dette ubestemmelige ytret seg først og fremst der magien er mer musikalsk enn dramatisk. Petra Lang, for eksempel, spente virtuost fra rasende temperament til skjelnsk fløyt hos Verdi, mens rene, uforstulte Mozart-arier ble bleke.

Det tar år å bli en god operadirigent, og det tok en stund før Ari Rasilainen klarte å samkjøre orkester og sangere helt. Til gjengjeld var hver detalj gjennomarbeidet og fulgt opp, hvilket man ikke kan si om de såkalte dirigentene som falker enkelte av opera-kanonene i verdens magnusaler.

Et velopplagt orkester strakk seg da også tidvis til store høyder. Webers «Oberon»-ouverture, for eksempel, svellet av farger og luft og fortynne strykerlag, nydelige hornmnsatser og ditto treblåsere. Utfordringen må være å musisere fram en forskjell mellom Verdis, Mozarts og Glinkas orkester, slik at vi ikke blir imponert av de samme tingene hele tida. Det tar imidlertid ikke glansen av imponerende takter!

Ynguild Sørbye